

Projekttitel

Insatser för förebyggande av skador och smitta pga. vassa instrument, bl.a. stick- och skärskador inom hälso- och sjukvården. Etapp 2

Projektledare

Ann-Beth Antonsson

Projektbeskrivning - ansökan

1. Bakgrund, syfte och relevans i förhållande till AFA Försäkrings prioriteringar
2. Tidigare anslag från AFA Försäkring
3. Relation till svensk och internationell FoU inom området
4. Metod
5. Etiska frågor
6. Kontakter och samarbete
7. Förväntat resultat
8. Kommunikationsplan
9. Viktigaste litteraturreferenser

1. Bakgrund, syfte och relevans i förhållande till AFA Försäkrings prioriteringar

1.1 Bakgrund

Skador pga. vassa instrument, bl.a. stick- och skärskador är vanliga inom hälso- och sjukvården. En försiktig uppskattning tyder på mellan 5 000 och 10 000 incidenter per år. Ur arbetsskadesynpunkt är många skador pga. vassa instrument nollskador, som inte leder till någon sjukfrånvaro. Effekterna av stick- och skärskador är ändå allvarliga och kan summeras som;

- Infektion hos en liten andel av personalen som skadar sig på vassa instrument.
- Oro för livshotande infektioner, t.ex. HIV eller olika former av hepatit.

Stick- och skärskador har uppmärksammats under senare år, bland annat genom ett avtal på EU-nivå mellan HOSPEEM (European Hospital and Healthcare Employers Association) och EPSU (European Public Services Union) om att förebygga skador pga. vassa instrument inom hälso- och sjukvården. Avtalet anger generella principer för hur skador ska undvikas. Avtalet ligger till grund för ett EU-direktiv som ska implementeras i svensk lagstiftning senast 13:e maj 2013. Uppdatering pågår av Arbetsmiljöverkets föreskrifter AFS 2005:1 Mikrobiologiska arbetsmiljörisker – smitta, toxinpåverkan, överkänslighet.

EU-direktivet är generellt formulerat och ställer krav på arbetsplatserna att arbeta aktivt med att minska riskerna med skador pga. vassa instrument (sharp injuries). Det kommande direktivet behöver kompletteras med mer konkreta råd som underlättar för arbetsplatserna att följa direktivet och den svenska föreskriften. I Sverige kommer arbetsmarknadens parter att samverka runt denna fråga. Denna ansökan handlar om att ta fram ett handfast och konkret underlag för att stödja arbetsplatsernas arbete med implementering av direktivet och de nya föreskrifterna från Arbetsmiljöverket. Underlaget ska kunna användas av arbetsmarknadens parter i deras arbete.

IVL har gjort en inledande studie för att kartlägga orsaker till stick- och skärskador inom vården samt vilka åtgärder som kan minska skadorna. Denna ansökan bygger på kunskap som genererats och syftar till att utveckla material och metoder som stöd för arbetet med

att minska dessa skador.

Resultatet av den första etappen redovisas i en rapport som kommer att publiceras under hösten 2012. Sammanfattningsvis kan dock konstateras att det krävs en kombination av åtgärder för att stick- och skärskador ska minska.

- Övergång till sticksäkra produkter skulle minska stick- och skärskador, men räcker inte som enda lösning. För att stödja krav på sticksäkra produkter vid upphandling, behöver upphandlingskrav utvecklas. Det finns underlag från genomförda upphandlingar, men kraven behöver utvecklas och förankras. Dessutom behöver de spridas så att alla landsting har tillgång till likartade krav och på det sättet gemensamt också kan driva på utvecklingen av sticksäkra produkter.

Även om sticksäkra produkter minskar skadorna, krävs också andra åtgärder.

- Felaktigt handhavande av vassa instrument förekommer relativt frekvent inom vården. Förbudet mot att sätta tillbaka skyddshylsan på kanylen, sk recapping, är exempelvis inte känt hos alla och är en bidragande orsak till en stor del av skadorna. Det finns ett behov av utbildning i hur man arbetar sticksäkert, där det första steget är att undersöka om sticksäkra produkter finns och ska användas. Om sådana produkter inte finns, måste man använda ett sticksäkert arbetssätt. Detta arbetssätt behöver man utbildas i och någon sådan tydlig och detaljerad utbildning finns inte idag, även om filmer tagits fram som delvis fyller detta behov. Utbildningen behöver anpassas till de olika typer av verksamhet som förekommer inom vården, t ex genom att innehålla vissa gemensamma moduler och andra moduler som utvecklas för olika verksamheter. Samtidigt behöver utbildningen vara koncis och inte alltför tidskrävande och gärna innehålla någon form av kunskapstest, för att kunna integreras både i grund- och vidareutbildning.

Ett viktigt hinder för sticksäkra produkter och sticksäkra arbetssätt är att det av olika skäl kan vara trögt att implementera detta i vården. Därför krävs stöd för ledning och chefer på olika nivåer, så att de på ett så enkelt och effektivt sätt som möjligt kan implementera sticksäkra produkter och ett sticksäkert arbetssätt.

- Underlag för ledningens och chefernas implementering av sticksäkra produkter och sticksäkra arbetssätt behöver därför utvecklas.

1.2 Syfte

Att utveckla och implementera åtgärder som minskar stick- och skärskador inom hälso- och sjukvården.

Projektet ska leda till att arbetsplatser inom vården med högre risk för skador och smitta pga. vassa instrument får råd om hur risken för sådana skador kan minskas. Råden ska snabbt, enkelt och effektivt kunna omsättas i handling. Råden ska nå ut till arbetsplatserna via flera kända och trovärdiga kanaler/aktörer.

1.3 Relevans i förhållande till AFA Försäkrings prioriteringar

Projektet ska minska stick- och skärskador i vården och underlätta för arbetsplatser inom vården att klara det nya EU-direktivet, som håller på att implementeras i svensk lagstiftning. Åtgärder och metoder ska vara kostnadseffektiva för vården, om man beaktar de kostnader som kan sparas på arbetsplatserna genom att ett konkret underlag av god kvalitet tas fram för arbetsplatsernas arbete med att minska stick- och skärskador.

2. Tidigare anslag från AFA Försäkring

IVL har bedrivit flera projekt med målet att ta fram väl fungerande åtgärder och sprida kunskap om dem till målgrupperna, som ofta utgörs av alla företag i en bransch. Några exempel på sådana projekt är aktionsprogrammet om arbetsskador vid städning, se www.alltomstad.se, projekt om åtgärder mot mjöldamm i bagerier samt det pågående projektet där webbplatsen Svetsa Rätt redan lanserats. AFA har beviljat anslag till

ytterligare ett projekt för att utveckla webb-utbildning om andningsskydd. Flera av dessa projekt bygger på ett likartat synsätt och delvis också likartad metodik som detta projekt.

Som komplement till dessa åtgärds- och förändringsinriktade projekt som syftar till interventioner på nationell nivå, har IVL också genomfört flera forskningsprojekt och utvärderingar med målet att förstå hur arbetsmiljöarbetet fungerar på arbetsplatserna. Vi har god insikt i kontextens betydelse och är vana vid att analysera vilka faktorer som är särskilt viktiga att beakta vid interventioner.

3. Relation till svensk och internationell FoU inom området

Det finns svensk forskning om orsaker till skador p.g.a. vassa instrument inom hälso- och sjukvården, bl.a. stick- och skärskador inom vården (Lymer, 2004). Forskningen bygger på analys av arbetsskadeanmälningar samt intervjuer med sköterskor om hur de balanserar arbetet med att minska risken för stick- och skärskador mot andra krav i arbetet. Forskningen är intressant och värdefull. Ur ett åtgärdsinriktat perspektiv lämnas dock många frågor obesvarade. Avhandlingen innehåller inte heller så många konkreta åtgärder som minskar stick- och skärskador. Dessutom har två rapporter tagits fram av Vårdförbundet (Carlson et al. 2005, Lundberg, Öberg 2006).

4. Metod

Detta projekt bygger på en metodik som IVL tillämpat i andra projekt. Metodiken kan kort beskrivas som:

Identifiera vilka åtgärder som skulle kunna minska arbetsskadorna men också vem som kan se till att åtgärderna genomförs och vilka hinder och möjligheter det finns för respektive aktör/yrkesgrupp att genomföra åtgärderna. Identifiera vilka argument och kommunikationsvägar som är tillräckligt starka för att initiera förändringar. Detta gjordes i projektets första etapp. Denna ansökan handlar om insatser för att implementera åtgärder genom ett nationellt interventionsprojekt. I detta ingår att:

Utveckla information anpassad till målgruppen och de kommunikationsvägar och samarbetspartners som identifierats.

Kommunera informationen till målgruppen via flera kanaler och så långt möjligt med personlig information.

4.1 Projektbeskrivning

Detta projekt består av två delar. Dels utveckling av konkreta tips, råd, utbildningar mm som visar standardiserade och fungerande arbetssätt som minskar stick- och skärskador inom vården. Dels informationsaktiviteter för att sprida detta till relevanta målgrupper. Nedan beskrivs innehållet i webbplatsen. Informationsaktiviteter etc beskrivs under avsnittet Kommunikationsplan nedan.

Följande innehåll utvecklas till webbplatsen

- ✓ Underlag för upphandling av sticksäkra produkter.
- ✓ Underlag för utbildning av anställda inom vården i hur man undviker stick- och skärskador. Preliminärt en grundläggande modul om sticksäkra produkter samt kompletterande moduler för olika yrkesgrupper/situationer. I utbildningen ingår videoklipp som illustrerar vad man ska tänka på och hur man ska arbeta samt en interaktiv test som kan användas som verifikation på genomgången webb-baserad utbildning. Fokus ligger på vissa standardiserade arbetssätt. Eventuellt kombineras detta med mer problematiserande delar, när de standardiserade arbetssätten inte kan lösa problemen.
- ✓ Underlag för chefer – tips och råd om hur chefer på ett enkelt och effektivt sätt kan arbeta för att minska stick- och skärskador samt följa EU-direktivet. I denna del ingår en diskussion om kostnader samt även hur arbetet med stick- och skärsäkerhet kan kombineras med krav på hygien, miljö och patientsäkerhet samt Socialstyrelsens föreskrifter Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete

(SOSFS 2011:9 och Basal hygien inom hälso- och sjukvården m.m. (SOSFS 2007:19).

- ✓ Avvikelseberättelse (tillbuds- och skaderapporter). Hur rapporter kan användas för att analysera vanliga orsaker och identifiera vilka insatser som behövs för att minska riskerna. Avvikelseberättelsen anpassas särskilt till uppföljning av stick- och skärskador.

För att kunna fylla webbplatsen med detta innehåll, krävs ett kompletterande arbete enligt nedan.

- A. Utveckling av formulering av upphandlingskrav. Detta görs i samråd med upphandlare inom landstingen. Upphandlingskraven ska innefatta krav samt motivering till krav (för att klara LOU:s proportionalitetskrav) samt beskrivning av hur kravet verifieras (eftersom anbudsgivaren ska kunna göra detta i sitt anbud) och metoder för uppföljning (eftersom uppföljning är viktigt för att ha en kontroll på att kraven får genomslag). Det underlag som tas fram kontrolleras av jurist, för att säkerställa att det klarar kraven i LOU.
- B. Utveckling av utbildning i stick- och skärsäkert arbetssätt. Ett manus tas fram som kombinerar korta filmer (cirka 20 sekunder – 2 minuter) med korta teoretiska moment (speaker + text). Detta görs för ett antal moduler som utvecklas för olika verksamheter.
Utbildningen planeras tillsammans med representanter för dessa verksamheter. Som ett komplement utvecklas också en interaktiv test, som ska kunna användas av chefer som kontroll på att anställda genomgått utbildningen. Denna typ av webbaserad internutbildning används redan på flera sjukhus.
- C. Utveckling av underlag för chefer, som visar vad de kan göra för att minska stick- och skärskador och följa EU-direktivet och hur det kan göras. Här beskrivs t ex
 - vikten av att använda stick- och skärsäkra produkter men också att personalen utbildas i hur dessa ska användas och tips om hur man ordnar sådan utbildning.
 - vikten av säkra arbetssätt och tips om att utbilda personalen och även att utbildningen kan göras obligatorisk
 - en övergripande utvärdering av kostnader för sticksäkra produkter, stickskador samt kostnad för riskbedömningar om arbetet innebär risk för stick- och skärskador. Denna del gör inte anspråk på att presentera korrekta siffror men ska visa att det finns flera olika slags kostnader som behöver beaktas.
- D. Utveckling av en metodik för uppföljning och analys av stick- och skärskador samt tillbud.

4.2 Tids- och kostnadsplan

Projektet genomförs av Ann-Beth Antonsson, adjungerad professor och gruppchef. Ann-Beth har lång erfarenhet av projekt som syftar till att minska utvalda typer av arbetsskador. Lisa Schmidt, fil mag och doktorand med inriktning mot ergonomi. Lisa har bland annat genomfört intervjuer med arbetsskadade inom andra projekt. Lisa har en bakgrund som anställd inom vården. Gabriella Östlund, Civ ing med inriktning mot produktionsteknik. Gabriella har medverkat i projektet första etapp.

A. Tidsåtgången för de olika momenten enligt ovan är	
B. Upphandling	8 veckor
C. Utbildning	14 veckor
D. Chefer	8 veckor
E. Uppföljning av arbetsskador	6 veckor

Utöver detta arbete tillkommer

F. Kommunikation enligt plan	6 veckor
G. Projektledning	3 veckor
H. Arbete med referensgruppen	2 veckor
Totalt	51 veckor

5. Etiska frågor

Projektet första etapp har tillstånd från etikprövningsnämnd, eftersom anställda intervjuades och frågorna berörde deras hälsa. Projektets andra etapp innehåller inga sådana moment och kräver därför inte tillstånd från etisk prövningsnämnd.

6. Kontakter och samarbete

Projektet kommer att drivas i samråd med en referensgrupp som preliminärt har följande sammansättning:

Ned Carter	SKL
Stefan Lundberg	Vårdförbundet
	Läkarförbundet
Lena Jonasson	Kommunal
Jenny Persson Blom	Arbetsmiljöverket
Kerstin Johansson	Vision
Axana Hagggar	Socialstyrelsen

7. Förväntat resultat

Minskat antal stickskadorna i vården genom ökad kunskap om sticksäkra produkter och sticksäkra arbetssätt samt ökad användning av dessa.

8. Kommunikationsplan

Som en plattform för kommunikationen utvecklas webbsidor med underlag som kan användas av de aktörer som vi kommer att rikta information till. Placeringen av webbsidorna beslutas i samråd med projektets referensgrupp (möjliga alternativ är att detta ingår i någon befintlig webbplats eller att en ny webbplats utvecklas).

Webbplatsens målgrupper är

- ❖ Inköpsavdelningen inom landstingen, eftersom dessa kan ställa krav på sticksäkra produkter i samband med inköp.
- ❖ Hygiensköterskor inom landstingen. Dessa kan bidra till att sprida informationen om hur stick- och skärskador och därmed även infektioner kan minskas.
- ❖ Medicinskt ansvariga sköterskor i kommunerna, som kan påverka användning av insulinsprutor, vilka står för en stor del av stick- och skärskadorna inom kommunal verksamhet.
- ❖ Chefer på olika nivåer inom landsting och kommuner
- ❖ Skyddsombud och anställda inom vården
- ❖ Studenter som utbildar sig för vårdirken. För att nå dessa erbjuds Vårdhandboken att använda sig av de utbildningar vi utvecklar. Vårdhandboken har stort genomslag inom vården och beskriver bland annat standardiserade arbetssätt.

Arbetsmarknadens parter (SKL, Vårdförbundet, Kommunalarbetsförbundet och Vision) kommer att sprida information om stick- och skärskador och i deras arbete kommer den webbplats som utvecklas inom detta projekt att användas.

I planeringen av kommunikation från projektet, kommer vi att kontakta OSHA i Bilbao för att undersöka om det finns intresse för och möjligheter att sprida information från vårt projekt och samordna den med informations- och utbildningsinsatser på EU-nivå till samtliga medlemsstater. Via referensgruppens kontakter med HOSPEEM och EPSU, kommer vi även att informera berörda arbetsmarknadsparter i andra europeiska länder.

9. Viktigaste litteraturreferenser

1. Carlson Maria, Lundberg Stefan. Stick- och skärskador samt blodexponering i vården. (2005) Rapport Vårdförbundet Nr 01.
2. Lundberg Stefan, Öberg Sara. Stick- och skärskador samt blodexponering i vården. Blodburen smitta – en nollvision. Ett informations- och utbildningsmaterial. (2006) Vårdförbundet och Swedish Medtec
3. Lymer U-B. (2004) Blood exposure in health care: Health care workers' and patients' experiences. Linköping University Medical Dissertation No. 874
4. Schöning A, Hussein A. (2011) Operationssjuksköterskans erfarenheter av att förebygga intraoperativa stick- och skärskador – en empirisk studie. Röda korsets högskola. Examensarbete

Sammanfattning

Skador pga. vassa instrument, bl.a. stick- och skärskador är vanliga inom hälso- och sjukvården. IVL har gjort en inledande studie för att kartlägga orsaker till stick- och skärskador inom vården samt vilka åtgärder som kan minska skadorna. Denna ansökan är en fortsättning på det tidigare projektet och syftar till att utveckla och sprida material och metoder som stöd för arbetet med att minska dessa skador.

Projektets syfte är att utveckla och implementera åtgärder som minskar stick- och skärskador inom hälso- och sjukvården. Projektet ska leda till att arbetsplatser inom vården med högre risk för skador och smitta pga. vassa instrument får råd om hur risken för sådana skador kan minskas. Råden ska snabbt, enkelt och effektivt kunna omsättas i handling. Råden ska nå ut till arbetsplatserna via flera kända och trovärdiga kanaler/aktörer.

Inom projektet ska webbsidor utvecklas som

- Underlag för upphandling av sticksäkra produkter.
- Underlag för utbildning av anställda inom vården i hur man undviker stick- och skärskador. Preliminärt en grundläggande modul om sticksäkra produkter samt kompletterande moduler för olika yrkesgrupper/situationer. I utbildningen ingår videoklipp som illustrerar vad man ska tänka på och hur man ska arbeta samt en interaktiv test som kan användas som verifikation på genomgången webb-baserad utbildning. Fokus ligger på vissa standardiserade arbetssätt. Eventuellt kombineras detta med mer problematiserande delar, när de standardiserade arbetssätten inte kan lösa problemen.
- Underlag för chefer – tips och råd om hur chefer på ett enkelt och effektivt sätt kan arbeta för att minska stick- och skärskador samt följa EU-direktivet. I denna del ingår en diskussion om kostnader samt även hur arbetet med stick- och skärskador kan kombineras med krav på hygien, miljö och patientsäkerhet samt Socialstyrelsens föreskrifter Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9 och Basal hygien inom hälso- och sjukvården m.m.).
- Avvikelse rapportering (tillbuds- och skaderapporter). Hur rapporter kan användas för att analysera vanliga orsaker och identifiera vilka insatser som behövs för att minska riskerna. Avvikelse rapporteringen anpassas särskilt till uppföljning av stick- och skärskador.